LN

I N F O R M A C E O C H A R T Ě 7 7

ročník jedenáctý (1988) - č.4

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Dokument Charty 77|7|88 Dopis do JZD Slušovice ve věci S.Devátého 2

|8|88 O potřebě správního soudnictví 2

Sdělení VONS č.726 (Zadržení P.Pospíchala a J.Železné 6

3.Fórum Charty 77

Příspěvek Ladislava Hejdánka 7

Příspěvek Jaroslava Šabaty 10

Příspěvek Václava Bendy 12

Dodatečný rozhovor s L.Hejdánkem 15

Zpráva Výboru na ochranu práv maďarské menšiny v ČSSR 15

S.Devátý a B.Janát: Prohra vítězů a vítězství poražených 17

V samizdatu nově vyšlo... 19

Krátká zpráva: Poděkování P.Čarnogurského 20

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Datum posledního textu, zařazeného do tohoto čísla: 24.2.1988

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Informace o Chartě 77 vydává nezávislá redakční skupina signatářů Charty 77

Petr U h l , Anglická 8, 120 00 Praha 2

Charta 77|7|88 **Dopis předsedovi JZD Slušovice ve věci Stanislava Devátého**

Pan ing.František Čuba,
předseda JZD AK Slušovice

Vážený pane předsedo,

s určitým pocitem zklamání jsme přijali zprávu o vyloučení našeho přítele a spolupracovníka Stanislava Devátého z vašeho JZD. Ke zklamání došlo z toho důvodu, že víme, že váš agrokombinát není jen pouhou Potěmkinovou vesnicí československého hospodářství a že za jeho prosperitou nestojí pouze přízeň mocných, ale i práce, úsilí a dovednost mnoha nadaných lidí.

Stanislava Devátého jste vyloučili proto, že - jak uvádíte ve svém prohlášení - "JZD Agrokombinát Slušovice nepřipustí, aby kdokoliv narušoval jeho rozvoj." Pravdou je, že toto prohlášení je adresováno nikoliv Chartě 77, která vašemu rozvoji může jen přát úspěch a ani ve snu nemá zájem jej jakkoliv narušovat. Vaše prohlášení chtělo být spíše štítem proti těm, kdo mají i vůči Chartě 77 a její myšlence lidských práv (včetně práv hospodářských) nepřátelský postoj. Zmíněné prohlášení mělo být obranným manévrem proti silám, které by vám - jak jste se patrně domnívali - mohly škodit, kdyby nový mluvčí naší občanské iniciativy nadále zůstal členem vašeho družstva. Každý má zajisté právo učinit opatření, jež pokládá za potřebná pro vlastní bezpečí a prosperitu. V daném případě však byl obranný manévr uskutečněn za cenu toho, že byl obětován jeden z vašich schopných pracovníků a takříkajíc hozen přes palubu poctivý člověk, kterého si Charta 77 vybrala za svého mluvčího nikoliv proto, že byl členem prestižního JZD Slušovice - jak to naznačujete v závěru vašeho prohlášení - ale výhradně pro jeho lidské a morální kvality, jimiž jsou vůle a úcta ke spravedlnosti a odhodlání nerezignovat v úsilí o lidštější a pravdivější poměry v naší zemi. Při této hodnotové orientaci opravdu není důležité, jak zvučný název má pracoviště či prostředí, z něhož pochází ten, kdo se u nás i kdekoliv ve světě rozhodl něco vykonat pro věc humanity a práva.

Upřímně vám přejeme vaše hospodářské úspěchy, jež vedou k nadprůměrnému životnímu standardu vašich agilních pracovníků. V ekonomice však - jak i vám bylo pocítit - nepůsobí jen síly ekonomické, k neprospěchu věci zde často intervenují moci politické či ideologické a mnohdy zde podstatně chybí dimenze morální a lidské. Je nám blízká Masarykova myšlenka o tom, že sobectví bohatších je stejným zlem jako závist chudších, a jsme přesvědčeni, že spravedlnost a ušlechtilost je pro jedince a společnost ještě důležitější než materiální životní standard. Proto musíme s jistým politováním konstatovat, že vyloučením Stanislava Devátého a nevybíravým nátlakem na ty, kdo se vyjádřili na jeho podporu, padá na prosperitu a rozvoj JZD Slušovice stín jednoho nespravedlivého a snad i nedomyšleného činu

Praha 8.2.1988

Miloš Hájek
mluvčí Charty 77

Bohumír Janát
mluvčí Charty 77

Ladislav Lis
místopředseda Mezinárodní federace pro lidská práva

*

Charta 77|8|88 **O potřebě správního soudnictví**

Federálnímu shromáždění ČSSR
Generálnímu prokurátorovi ČSSR

V současné době probíhá v odborném i jiném tisku diskuse o potřebě tzv.správního soudnictví. Všichni diskutující se v podstatě shodují v tom, že by rozhodnutí orgánů státní správy měl přezkoumávat nezávislý orgán, zřízený buď v rámci obecných soudů, nebo jako speciální soud správní, který ve formě nejvyššího správního soudu v Československu již existoval a který byl v roce 1952 zrušen.

Je známo, že orgány státní správy (národní výbory, ministerstva a jejich orgány atd.) rozhodují o právech a povinnostech občanů nesrovnatelně častěji než soudy v občanskoprávních a trestních věcech a že jejich rozhodnutí jsou přitom pro občany stejně závažná, ne-li závažnější, než rozhodnutí soudů.

Téměř každý občan má např.nemalé zkušenosti se správními orgány vydávajícími cestovní doklady. Tyto správní orgány, tj.oddělení pasů a víz a odvolací Krajská správa pasů a víz, rozhodují v mnoha případech zamítavě. Často jsou tato rozhodnutí vydána bez řádného odůvodnění, jen s poukazem na znění zákona nebo různá nařízení. Úředníci, rozhodující o vydávání cestovních dokladů, postupují se značnou libovůlí, která nepodléhá kontrole žádné nezávislé instituce.

Z tohoto příkladu je zřejmé, že dosavadní úprava postupu orgánu státní správy a úprava správního řízení vůbec je nedostatečná. Proti návrhům na zřízení správního soudnictví se často uvádí námitka, že již tak přetížené soudy by byly ještě přetíženější. Tato námitka nemůže obstát ze dvou důvodů. Předpoklad, že množství návrhů na soudní přezkoumání správních rozhodnutí bude velké, je zároveň přiznáním, že stávající úprava správního řízení je nedostatečná. Dále pak tato námitka nebere v úvahu to, že soudní přezkoumání po čase mění dosavadní praxi rozhodování správních orgánů. Správní orgán, který si bude uvědomovat, že občan má možnost podat návrh na přezkoumání k soudu, bude nepochybně rozhodovat jinak než dosud, a to tak, aby jeho rozhodnutí nemohlo být v přezkumném řízení zvráceno; tedy postupovat podle svých schopností v souladu s právními předpisy. Nějaký čas bude jistě trvat, než se správní orgány přizpůsobí nové praxi, ale postupně bude četnost návrhů na přezkumné řízení pod tlakem soudů a jejich judikátů klesat, až se ustálí na nějakém únosném minimu. Svědčí o tom i zkušenosti z Polska, kde se obavy z přetěžování soudů ukázaly po čase neoprávněné.

Charta 77 se k závažné diskusi o správním soudnictví připojuje následujícím dokumentem, který formuluje též zásadní požadavky de lege ferenda (tj.jak by tato právní problematika měla být příštím zákonem upravena).

* * *

Demokracie a zákonnost jsou v úzkém vztahu: nelze totiž mluvit o vládě lidu, jestliže rozhodnutí jeho zástupců vydaná ve formě zákonů nejsou respektována. Nebezpečí tu hrozí z různých důvodů, nejzávažněji však tam, kde je soustředěna reálná státní moc, tedy ze strany státního aparátu, jenž má vždy tendenci "osamostatňovat se" ne společnosti, která si jej vytvořila, a dosahovat cílů tou nejkratší a nejjednodušší cestou: tyto tendence pak vedou k ohrožení nebo i přímému porušování objektivního práva. Protože v demokraticky spravovaných státech nejsou občané považováni za pouhé bezprávné poddané a jsou jim poskytována práva i vůči státu, jemuž mají být rovnocenným právním partnerem, dochází současně mnohdy i k porušování těchto práv subjektivních (tj.práv jednotlivých občanů, organizací nebo širších pospolitostí).

Demokraticky spravované státy proto - ve snaze těmto nepříznivým jevům zabránit - zpravidla zavádějí jednak podrobnou právní úpravu postupů, v nichž orgány státní správy o právech a povinnostech občanů a organizací rozhodují (správní řízení) a jimiž do těchto práv zasahují, jednak různé formy právní kontroly činnosti státního aparátu, prováděné nezávislými orgány typu soudu.

Československo mezi takové státy vstoupilo hned po svém vzniku tím, že jedním z prvních zákonů Národního shromáždění byl zákon o nejvyšším správním soudu (č.3|1918 Sb.). Za dvacet let existence samostatného státu se sice nepodařilo systém správního soudnictví výrazněji modernizovat, jeho pozitivní význam pro ochranu subjektivních práv však nelze popřít.

Správní soud fungoval i po roce 1945 a s jeho další existencí počítala také Ústava 9.května z r.1948. Po roce 1948 však činnost správního soudu prakticky ustala a koncem roku 1952 byl vůbec zrušen. Zdůvodňovalo se to tehdy zejména tím, že soustavu státní správy i soudnictví je třeba upravit podle osvědčených sovětských vzorů, že správní soud je přežitkem buržoazního státního aparátu, typicky kapitalistickým zařízením, které mělo jen budit zdání legality

kdežto ve státě budujícím socialismus nejsou zájmy občana a státu protikladné, takže o ochranu zájmů občanů musí být postaráno jinak, a že ochrana zájmů občanů bude zajištěna lépe cestou dozoru nově pojaté prokuratury, takže správní soud se stává zbytečným.

Tak se stalo, že pod ochranou obecných soudů byla ponechána prakticky jen problematika některých nároků z oboru nemocenského a sociálního zabezpečení, avšak i tu byla pravomoc soudů přezkoumávat rozhodnutí orgánů státní správy postupně omezována.

Zakrátko se však ukázalo, že tyto představy nebyly správné. Prokuratura sice měla a má dozírat na orgány státní správy a kontrolovat, zda respektují právní řád, nemůže však zdaleka postihnout činnost státní správy v celéjejí šíři a nemůže ani zastoupit občany (popřípadě organizace) v jejich "boji" o respektování subjektivních práv a tím i práva objektivního. Nelze popřít, že v některých případech byla prokuraturou občanům poskytnuta efektivní ochrana a pomoc, to však lze přičíst spíše jednotlivým morálně pevnějším a odborně zdatným prokurátorům, než systému prokuratury jako celku, který ostatně pro komplexní a systematickou kontrolu státnní správy ani není vybaven (prokurátoři nejsou vázáni jen zákonem, protože musí dbát i služebnířch příkazů svých nadřízených: nejsou tedy ani formálně nezávislí jako soudci).

Již od počátku šedesátých let bylo proto upozorňováno, že vztahy mezi občany a státem jsou mnohem složitější, než se tvrdilo, a že mnohem složitější je i problematika zajištění zákonnosti v činnosti orgánů státního aparátu.

Důležitým úspěchem těchto snah bylo vydání nového zákona o správním řízení (správního řádu) v roce 1967. Tento zákon, který platí dosud, nejen provedl podrobnou a v mnoha záměrech účinnou regulaci postupu orgánů státní správy při rozhodování o právech a povinnostech občanů i organizací, kterým vrátil rovnocenné postavení účastníků řízení, ale také opět výslovně vyslovil obecnou zásadu, že v případech stanovených zákony přezkoumávají rozhodnutí správních orgánů soudy.

V roce 1969 pak tato zásada nabyla povahy zásady ústavní, když bylo při změně ústavy stanoveno, že působnost soudů při přezkoumávání zákonnosti rozhodnutí správních orgánů stanoví zákon Federálního shromáždění a že nejvyšší soud ČSSR v případech určených zákonem přezkoumává zákonnost rozhodnutí federálních orgánů státní správy (čl.98 odst.4 a čl.99 odst.2 ústavy ve znění ústavního zákona č.155|1969 Sb.). Ústavní zákon o čs.federaci (č.143|1968 Sb.) přitom navíc počítá se zřízením ústavního soudu ČSSR (čl.86 až 100; podrobnosti má upravit zákon Federálního shromáždění), který by měl také hrát významnou roli při zajišťování zákonnosti ve státní správě (pokud jde o ústavní soudy republik, pak jejich působnost a zásady organizace mají stanovit zákony národních rad).

Žádný z těchto předpokládaných zákonů však dodnes vydán nebyl, takže ústavní principy správního a ústavního soudnictví zatím nebyly v praxi vůbec uplatněny.

Platné zákony připouštějí soudní kontrolu zákonnosti správních rozhodnutí jen ve čtyřech případech, z nichž jen v jednom jde o soudní kontrolu značného významu: pokud jde totiž o přezkoumávání některých rozhodnutí o zákonných nárocích ve věcech důchodového zabezpečení: zkušenosti s tímto způsobem právní ochrany občanů jen potvrzují, že soudní kontrola zákonnosti správních rozhodnutí je nezastupitelná, efektivní a v systému prostředků k zajištění zákonnosti státní správy nezbytná.

Vezme-li se v úvahu, že na celém světě je soudní i jiné kontrole veřejné správy věnována stále výraznější pozornost a že i mnohé členské státy RVHP zavedly soudní kontrolu v mnohem větším rozsahu, než Československo (vedle Sovětského svazu i Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko aj.), nelze než vyslovit s nynějším stavem zásadní nesouhlas.

Na potřebu urychleného a principiálního řešení (vlastně jen praktické realizace platných ústavních zásad) ukazují i mnohé poznatky z praxe. Správní orgány jsou si totiž vědomy, že za daného stavu jsou "soudci ve vlastní věci",

protože prakticky nepodléhají žádné nezávislé vnější kontrole a proto leckdy i závažnějším způsobem porušují jak předpisy hmotného práva, tak i pravidla správního řízení, aniž by takto postižení občané (popř.organizace) měli reálnou naději na zajištění nápravy. Rozhodnutí správních orgánů jsou mnohdy nedostatečně či nesprávně odůvodněna a v některých - pro občany zvlášť významných - věcech odůvodnění chybí vůbec (např.odmítá-li se vydání cestovního dokladu, odmítá-li se přijetí uchazeče ke studiu na střední nebo vysoké škole apod.), takže rozhodnutí jsou vlastně vůbec nepřezkoumatelná a pro svou nepřesvědčivost nemohou vést k posílení důvěry občanů ve správnost rozhodnutí (srov.ust.§ 3 odst.4 správního řádu). Také lhůty k vyřízení věci nejsou mnohdy dodržovány, aniž by vyšší orgány uskutečňovaly opatření proti nečinnosti nižších orgánů, které správní řád vysloveně upravuje (§ 50). (Někdy - zejména ve věcech více či méně "politicky" závažnějších - se tak možná děje i s více méně tichým souhlasem prokuratury, která ostatně svou povahou také patří do systému státní správy.) Nelze se pak divit, že sám o sobě dobrý zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem (č.58|1969 Sb.) nachází v oblasti státní správy jen nepatrné uplatnění, když předpokladem nároku na náhradu škody je zrušení rozhodnutí pro nezákonnost a takového rozhodnutí lze uvnitř správy jen těžko dosáhnout.

K tomu pak ještě přistupuje okolnost, že státní správa stále častěji prosazuje do zákonů i jiných právních předpisů takovou úpravu práv a povinností občanů a organizací, která přiznání práva nebo uložení povinnosti prakticky ponechává na volné úvaze správního orgánu, protože je váže na výklad takových vágních pojmů, jako je "zájem státu", "veřejný zájem" apod. (při praktické aplikaci se pak např."zájem státu" vykládá podle aktuální potřeby a mnohdy rozdílně i vůči jednotlivým osobám, aniž by občan mohl správnost tohoto výkladu ověřit a příp. se proti němu účinně bránit). Navíc se některé důležité druhy správního rozhodování vyjímají z působnosti správního řádu (např.rozhodování o povoleních ve věcech devizových, o tzv.devizových příslibech při zamýšlených cestách do zahraničí apod.), nebo se stanoví různé modifikace, které vedou ke zhoršení procesní pozice účastníka řízení.

K nezákonnému postupu dochází leckdy i při tzv.bezprostředních zákrocích orgánů státní správy, jimž vydání rozhodnutí ve správním řízení nepředchází (např.předvedení a zadržení občanů orgány SNB na dobu až 48 hodin, vnikání do bytů, zadržování řidičských průkazů a technických průkazů motorových vozidel, zásahy při různých shromážděních apod.). Proti takovým zákrokům nejsou žádné právní prostředky.

Všichni občané a všechny organizace státní a společenské mají ústavní povinnost řídit se ve všem svém počínání právním řádem a dbát o plné uplatnění zákonnosti v životě společnosti (čl.17 a 34 ústavy). Důraz, který ústava správně klade na aktivní přístup občanů i organizací k uplatňování zákonnosti, se však -jak je vidět - jen nedostatečně promítá do organizační a procesní úpravy právních prostředků, jež se v tomto směru dávají k dispozici, takže možnost občanů i organizací aktivně prosazovat plné uplatnění zákonnosti - zejména pokud jde o jejich práva subjektivní - je značně omezena. Pocit právní bezmocnosti, který v důsledku toho u občanů mnohdy vzniká (ať již jde o jejich soukromé věci nebo o věci organizací, v jejichž zájmu jednají), pak vede k závažným deformacím právního vědomí a morálky. Občané hledají při řešení svých záležitostí různé "mimoprávní" cesty, protože řádnou cestu právní považují za neschůdnou, což má za následek neúnosný rozvoj protekcionářství, úplatkářství, neoprávněné preference nebo diskriminace jednotlivců atd. Někdy také volí cestu různých stížností (mnohdy anonymních), které však řádné právní prostředky nemohou nahradit. Přitom je nutno počítat s tím, že bude-li rozšířena ekonomická a právní samostatnost hospodářských organizací, zvýrazní se i jejich subjektivní zájmy a práva a tyto organizace budou pociťovat potřebu právní ochrany ve vztazích s orgány státní správy stejně jako občané.

Za uvedených okolností jsme přesvědčeni, že v zájmu zajištění právní jistoty občanů i organizací, která je nezbytným předpokladem jakéhokoliv společenského rozvoje, je nutno bez prodlení přistoupit k zásadnímu právnímu i organizačnímu řešení založenému na těchto základních principech:

1) Každý - občan i organizace - má právo obrátit se na soud se žádostí, aby přezkoumal zákonnost jakéhokoliv rozhodnutí orgánu státní správy, která se dotýká jeho práv a povinností. Soud je povinen nezákonné rozhodnutí zrušit. Orgány státní správy jsou právním názorem soudu vázány.

2) Každý je orpávněn obrátit se k soudu i v případě, že orgán státní správy nerozhodl o jeho návrhu (žádosti) ve lhůtě stanovené zákonem a nadřízené orgány státní správy neprovedly opatření k nápravě, která jsou podle zákona povinny provést. Pokud soud zjistí, že správní orgány jsou nečinné v rozporu se zákonem, vysloví to rozhodnutím. Příslušný správní orgán je pak povinen do 15 dnů ve věci rozhodnout pod pohrůžkou účinné finanční sankce.

3) Zákonnost rozhodnutí orgánů státní správy přezkoumávají soudy složené z nezávislých soudců, kteří jsou vázáni pouze zákony a dalšími právními předpisy, pokud jsou se zákony v souladu, a jejich odborná a morální úroveň zaručuje, že budou schopni správně a v mezích zákona zvážit potřeby veřejné správy i zájmy občanů a organizací.

4) Každý občan má právo obrátit se na soud se žádostí, aby přezkoumal zákonnost bezprostředního zákroku orgánu státní správy, který byl vůči němu proveden. Pokud soud zjistí, že zákrok nebyl proveden v souladu se zákonem, vysloví to rozhodnutím. Toto rozhodnutí je závazným podkladem pro disciplinární (kázeňské) nebo trestní řízení i pro příp.řízení o náhradě škody.

5) Zákonnost obecně závazných právních předpisů nižší právní síly, tj.zejména nařízení vlády, vyhlášek ústředních orgánů a obecně závazných nařízení národních výborů, přezkoumávají nejvyšší soudy ČSSR, ČSR a SSR. Soud je povinen pozastavit účinnost nezákonného předpisu nebo té jeho části, která je v rozporu se zákonem.

6) Při vytváření zákonů i dalších obecně závazných právních předpisů bude používána jen taková terminologie, která umožní jasnou a nespornou formulaci práv a povinností občanů a organizací a tedy i přezkoumání zákonnosti rozhodnutí orgánů státní správy, jimiž budou tyto předpisy v jednotlivých případech uplatňovány.

7) Při vytváření zákonů nebude vylučována platnost obecného předpisu o správním řízení (správního řádu) pro některé druhy řízení, pokud by tím byla procesní práva občanů a organizací zaručená tímto obecným předpisem popřena nebo omezena.

Praha 22.února 1988

Stanislav Devátý mluvčí Charty 77	Miloš Hájek mluvčí Charty 77	Bohumír Janát mluvčí Charty 77

****** ****** ******

Sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, československé ligy pro lidská práva, člena Mezinárodní federace pro lidská práva (FIDH)

Všechna sdělení VONS jsou zasílána Federálnímu shromáždění. Jména a adresy členů VONS jsme zveřejnili ve sdělení č.713.

Sdělení č.726 (Zadržení Petra Pospíchala a Jany Železné)

Dne 8.2.1988 ve 22,30 hod.zadržela Státní bezpečnost signatáře Charty 77 a člena Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných Petra Pospíchala a jeho přítelkyni Janu Železnou. K zadržení došlo na hlavním nádraží v Brně, kam oba přijeli vlakem z Prahy. Na oddělení VB provedli příslušníci Státní bezpečnosti Miloš Bata, František Běhavý a Machač nezákonnou osobní prohlídku, při níž odňali Petru Pospíchalovi větší počet samizdatových publikací (mj.131 ks Infochu č.1 z r.1988, 30 ks Lidových novin č.1 z r.1988, Imprekor, polské samizdaty), dále několik knih, které si zakoupil v Praze v antikvariátě, cyklostylovéblány s textem Infochu č.2, náplně s xeroxovou barvou, korespondenci, poznámky, noviny Frankfurter Allgemeine Zeitung aj. - celkem

54 položky.

Když se Petr Pospíchal odmítal podrobit osobní prohlídce, udeřil ho jeden z příslušníků dvakrát do obličeje. Jana Železná byla propuštěna po šesti hodinách, Petr Pospíchal po devatenácti hodinách. Podle vyjádření StB bude věc postoupena národnímu výboru, neboť přepravováním věcí, které StB zabavila, porušil prý Petr Pospíchal zákon č.94|1949 Sb. "o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací" a tím se dopustil přestupku.

V této souvislosti připomínáme, že orgány Státní bezpečnosti nemají podle trestního řádu právo vykonávat osobní prohlídky mimo rámec trestního stíhání.

V Praze 10.února 1988

****** ****** ******

3.Fórum Charty 77

Protože 3.Fórum Charty 77 bylo Státní bezpečností dne 17.1.1988 násilně přerušeno, požádali jsme tři signatáře Charty 77, Ladislava Hejdánka, Jaromíra Šabatu a Václava Bendu, aby se vyjádřili písemně k tématu Fóra: "Možnosti zlepšení politické situace resp.možnosti překonání politického systému a jakou roli v tom může či nemůže sehrát Charta 77 a další nezávislá hnutí". Očekáváme, že publikované články vzbudí pozornost a že se k nim vyjádří další chartisté - písemně či ústně.

F.Stárek a P.Uhl

Ladislav Hejdánek:

Pro naši přítomnou situaci je příznačný rozpor mezi rozšířeným a stále se prohlubujícím pocitem nejistoty a nestability, ba přímo krize, a mezi oficiálním hodnocením, které teprve v poslední době a ještě velmi opatrně připouští jistéporuchy. Značný díl pocitu nejistory pramení nejenom z toho, že se pravda o skutečném stavu společnosti utajuje, ale také a zejména z toho,že všechno nasvědčuje tomu, že plnou pravdu neznají ani samotné úřady, vláda a stranické vedení. Všichni občané si jsou vědomi, že musí dojít k pronikavým změnám, ale snad s výjimkou některých umělců, vědců humanistického zaměření a určitých náboženských proudů nejeví pro tyto změny nikdo velké nadšení a naprostá většina obyvatelstva je očekává s obavami. Proto také neexistuje prakticky žádný tlak zdola, který by politické a státní orgány nutil přistoupit k nezbytným reformám. A vládnoucí kruhy samy jsou bytostně spjaty se zachováním pointervenčního statu quo a až dosud se všemožně bránily všem změnám, a to především a možná výhradně ve svém vlastním zájmu, neboť každá změna pro ně znamenala a znamená ohrožení. Důsledkem je něco zvláštního: téměř všichni jsou přesvědčeni, že tak špatnou vládu a správu obecných věcí jsme už dávno neměli, ale zásadních změn se většina obává stejně jako strana a vláda.

Do této situace nyní zasahují vlivy proměn ve vývoji sovětské společnosti, které v mnohém připomínají - přinejmenším v oblasti kulturní a intelektuální, ale nejenom tam - kvas našich let šedesátých. Součástí těchto závažných změn je stále se rozšiřující a prohlubující kritičnost pohledu na vlastní bezpečnost a její nedávné dějiny. Nepočítáme-li některé projevy naivního očekávání, že naše těžké problémy nyní jakoby mávnutím proutku vyřeší osvícený a moudrý ruský bohatýr (ostatně už byla taková naděje zklamána), znamená to jak ve vedoucích složkách strany a státu, tak v nejširších vrstvách jen zesílení onoho zmíněného pocitu nejistoty, i když z odlišných motivů.

Poprvé od roku 1968 se dostáváme do situace, v níž meze našeho domácího režimu se stávají dominující překážkou možných ekonomických, sociálních i politických reforem. Zájmy vedoucí špičky (a jejího nevelkého domácího zázemí) už se nemohou nadále opírat o sílu, díky které se dostala k moci a etablovala. I když se sovětské vedení zatím nedistancovalo od srpnové intervence před dvaceti lety, zdá se to být už jen otázkou času, bude-li přehodnocování minulosti dále pokračovat. Orientovat se v nastalé nejistotě a využít otvírajících se možností je očividně nad možnosti a síly lidí, kteří selhali přede dvěma desetiletími za okolností pro ně mnohem příznivějších. Žádná reforma se u nás dnes neobejde bez obětí všech vrstev obyvatelstva. V době Pražského jara se ukázalo, že lidem pro něco takového nechybí porozumění a dobrá vůle.

Ale kdo dnes bude schopen je přesvědčit, že on i jeho spolupracovníci jsou zrovna ti praví, že jsou na svém místě, protože rozumějí své věci a mají jasno v hlavách? A kde by se takoví vysoce potřební lidé mohli najednou objevit? Kdo má dost autority, aby na ně mohl ukázat a aby mu lidé uvěřili? Naše společnost morálně povážlivě upadla; jakákoliv obroda společnosti je nemyslitelná bez nové morálky, a to nejen pracovní. Ale jak je možno probudit lidi a povzbudit k lepší morálce, když na vedoucích místech vesměs vidí osoby váhavé, bezradné až zmatené, anebo zase slabého charakteru, oportunní, několikrát vyměnivší plášť a nezřídka i zkorumpované? Ale na druhé straně: máme právo očekávat po nějakých personálních výměnách, k nimž došlo a ještě dojde, že najdeme lidi lepší, když budou nutně dětmi naší morálně pokleslé společnosti a když je formovala hluboce nemorální doba nejen v posledních dvaceti, ale čtyřiceti - a vlastně více než padesáti posledních letech? Neplatí právě také pro nás a pro celou naši společnost, že jsme měli a máme takovou vládu, kterou jsme si zasloužili anebo alespoň kterou jsme strpěli?

Za daného stavu věcí zůstane ještě v nejbližší době rozhodující společenskou a vlastně jedinou významnou politickou silou komunistická strana, k níž snad smíme ve svých úvahách přičíst také komunisty bývalé. Můžeme spojovat národní naděje s nějakou novou reformní vlnou v řadách komunistů, jediných lidí v naší společnosti, kteří měli a mají jakési politické zkušenosti? Komunistická strana si ústavně zajistila své vedoucí postavení.Ale již jen letmé ohlédnutí po poválečném období nám ukáže, že se komunisté chovali v tomto smyslu "ústavně" (tj.ve shodě s privilegiem, které musí být chápáno zároveň jako povinnost a závazek) jen dvakrát a vždy poměrně nakrátko. Poprvé uvolnili únorovým převratem a vyloučením všech jiných sil z politického života zhoubné proniknutí tzv.stalinských metod do života celé společnosti, a když pak došlo v SSSR k polovičatému a nedosti promyšlenému pokusu o očistu, u nás stranické vedení už nevedlo, nýbrž ze všech sil a na všech frontách brzdilo. V šedesátých letech se zformovala silná reformní fronta uvnitř strany, jejíž působení vyvrcholilo v tzv.Pražskéjaru. To u nás komunisté začali vést společnost podruhé. Vojenská intervence tehdy udělala konec plánům a nadějím, které se sotva začaly rodit. Vnucená protireforma ve straně a pak i ve společnosti vedla poznovu k tomu, že strana přestala vést a soustředila všechny síly a zejména mocenský aparát na brzdění a potlačování. Lze říci, že poměrně široká politická podpora komunistické strany po válce a zejména důvěra v její program byla faktickým jejím politickým postupem otřesena a zmarněna v padesátých letech, kdy na místo přesvědčení nastoupil strach a kdy aktivní podpora a upřímná spolupráce se stále víc měnila v pouhou kolaboraci. Rok 1968 překvapivě obnovil reputaci komunistů (za značné "podpory" ostrých slovních kritik i jiných tlaků ze strany spojenců a zejména potom na výraz protestu proti vojenské intervenci). V prvních dnech a týdnech po vojenském zásahu osvědčili mnozí reformisté mimořádnou odvahu i skvělé organizační schopnosti (a zejména také schopnost dobře spolupracovat s jinými občany), ale to nemůže odvést naši pozornost od selhání reformního vedení a neschopnosti širokých řad po porážce ustupovat spořádaně a zachovat si jako relativně významná politická síla schopnost kolektivně reagovat (což zároveň ovšem svědčí o povaze nastoleného režimu a zahraničních sil, jimiž byl implantován a pak dlouho udržován). To, že se po celou dobu a dokonce až dodnes reformisté ani nepokusili se organizačně konsolidovat v politickou sílu a že ani dnes nemají, jak se zdá, dalekosáhlejších cílů než dosáhnout své rehabilitace a navázat na svou před dvaceti lety "přerušenou revoluci", způsobilo, že byla otřesena důvěra i v program reformní. Jistě tu působí také Evropou procházející vlna pragmatického konzervatismu, ale hlavní důvody pro přesvědčení naprosté většiny občanů, že nemá smysl očekávat něco významnějšího od reformování strany a komunismu, mají původ v našich vlastních zkušenostech, a to bez ohledu na to, jak se kdo dívá na otázku samotné reformovatelnosti.

Jen několik slov stačí, abychom se dotkli možnosti nějakého náhlého zvratu.

Především je v našich podmínkách velmi nepravděpodobný, a to nikoliv proto, že bychom žili v situaci stabilnější, nýbrž protože si většinou uvědomujeme, že i menší otřesy by pravděpodobně měly vážné či katastrofální důsledky. Naše hospodářství funguje z posledních sil a takříkajíc na čestné slovo. Každá větší porucha by byla fatální - rázem bychom spadli do obtíží, přesahujících maďarské a dokonce asi i polské. A každý, kdo by něco takového vyvolal, by se stal obětním beranem, odpovědným za krizi, která se latentně a pololatentně připravuje už dobrých třicet let (a déle). Doufejme, že k náhlému zvratu nedojde a že budeme mít dost času k pomalému vývoji krok za krokem.

Situace není růžová. Potřebovali bychom zkušené a vzdělané politiky, ba státníky, kteří by zároveň měli dost důvěry všech rozumných lidí a kteří by také byli schopni si vybrat vhodné spolupracovníky. Ale kde je vzít? Mimo stranu takové lidé nemohli vyrůst, i když měli velký talent a vynikající schopnosti (možná právě proto). A v rámci strany nutně vyrůstali pokřiveně, přinejmenším v důsledku nezbytného přetvařování a předstírání souhlasu a loajality bez vnitřního přesvědčení. A nenajdeme-li je sami, těžko můžeme spoléhat na to, že nám je najdou jiní a že najdou takové, jaké opravdu potřebujeme. Skutečnou důvěru si politik musí zasloužit, v tom mu nepomůže žádné usnesení. A aby mohl prokázat, že je důvěry hoden, k tomu potřebuje čas. Dnes více než kdy jindy tu půjde o vnitřní integritu takových vůdčích osobností, ne o nějakénové převleky. Proto není příliš pravděpodobné, že by se takoví lidé našli mezi středními nebo nižšími kádry. Chytří a šikovní asi ano, možná i vzdělaní (i když to už méně), ale celistvé, mravně i myšlenkově vyspělé osobnosti? To mi připadá jako utopie. Konec konců nejen oni, ale my všichni jsme poznamenáni upadlostí a rozložeností společnosti, v níž žijeme, v níž žít musíme. Nespasí nás lidé, kteří budou nahodile vyneseni hrou okolností, takové lidi si musíme připravit, anebo ještě lépe a přesněji, takové lidi musíme nechat svobodně vyrůst. To, co bylo pošramoceno, otřeseno a zničeno za půl století, se nám nezdaří dát do pořádku za několik měsíců, ba ani za několik let. V některých oborech bude hlavně záležet na správných projektech (např.v ekonomii), ale i tam bude hodně záležet na lidech a jejich důvěře. Někdy bude třeba po řadu let vychovávat a připravovat vhodné kádry, posílat je na studie a na zkušenou do jiných, úspěšných zemí, někdy se z deseti ukáže být tím pravým třeba jen jeden. V něčem budeme moci navazovat na starší domácí tradice, jindy zase naopak bude třeba zcela opustit stará schemata a navyklé způsoby. Čeká nás doba velkých těžkostí, ale doba, v níž se bude rozhodovat o naší národní budoucnosti. Cílem národního programu obrodného bylo zajistit, abychom byli. Dnes půjde vlastně o víc: o to, zda naše národní bytí má, může mít a bude mít opravdu nějaký smysl. Zatím jsme pro to udělali málo, Příležitost, které se nám dostalo první republikou, jsme z velké části promarnili. Příležitost, která se nám otevřela po druhé válce, jsme zmarnili v rozsahu ještě větším. Budeme schopni alespoň ve dnech, které přicházejí, lépe rozpoznat "znamení časů", porozumět dějinné výzvě a věcně i důstojně na ni odpovědět svými činy?

Nevidím jiné cesty, než využít - nepochybně dočasného - znejistění a oslabení existujícího represívního aparátu k zakládání nových a nových drobných iniciativ všeho druhu a ve všech oborech a směrech. Je třeba všechno vyzkoušet, a to vždycky na vlastní odpovědnost a na vlastní riziko. Příliš jsme si zvykli přenechávat odpovědnost i riziko jiným. Je třeba využít každého, i sebemenšího volného prostoru k pokusům o něco nového. Domnívám se, že bychom neměli utrácet svou energii na protesty a útoky, kde to není nezbytně nutné. Naši potomci nebudou žít z našich protestů, ale z naší pozitivní, konstruktivní, vynalézavé práce. S jistými obavami pozoruji, jak zejména mnoho mladých lidí, kteří ještě pořádně ani nevědí, co vlastně chtějí, se v první řadě starají o prapor, k němuž by se připojili. Mám za to, že právě dnes je doba, která se nás bude ptát nikoliv po praporech, za nimiž chceme pochodovat, nýbrž spíš po erbech, v jejichž znameních chceme jednat a žít. Časem se možná ukáže, že některé erby mohou nebo dokonce musí být povýšeny na prapor. Ale začínat šitím praporů

a teprve pak se ohlížet, co by se mohlo podnikat, by nebylo tím správným začátkem.

Je zapotřebí rozvíjet tu nejpestřejší a nejbohatší rozmanitost svobodných iniciativ malých i větších skupin, a přitom trvat na jejich nezávislosti na oficiálních programech a podporách. Na velké projekty nemáme zatím ani dost sil, ani zkušeností, a zejména zatím neexistuje opravdu svobodné fórum, kde by se mohlo o společných velkých programech jednat a diskutovat. Čím víc bude iniciativních a nápaditých jednotlivců a malých skupinek s různorodými zájmy a cíli, tím víc se bude obnovovat svobodný život společnosti a vymaňovat se z byrokratického a mocenského sevření státního organismu, jehož kompetence se musí postupně omezit na věci obecně užitečné správy. A jen tak bude také otevřen prostor k tomu, aby od skutečných počátků zdravě vyrůstali vynikající mladí lidé, nepokřivovaní poměry, vybírající si sami své učitele a pak mnohonásobně odvádějící užitek celé společnosti.

Praha 10.2.1988

*

Jaroslav Šabata:

Když se mne Václav Benda a Radim Palouš zeptali, o čem chci na politickém fóru Charty 77 mluvit, řekl jsem, že to ještě nevím; že ovšem vím, v jakém duchu budu mluvit (ostatně jsme předtím spolu hovořili), ale že jsem zcela soustředěn na otázku, zda se fórum vůbec bude konat - to že je pro mne ta p r a v á politická otázka v dané chvíli.

Tanulo mně přitom na mysli několik věcí: dveře vyražené při listopadové schůzce mluvčích Charty 77. Způsob, jímž se dal slyšet ministr vnitra: že by bylo hrubou chybou přehlížet nebo podceňovat existenci "živlů", hlavně jejich snahu "proniknout do oficiálních struktur", "získat si postavení legálně fungující politické opoziční síly" (RP 30.11.1987). Způsob, jímž Jan Fojtík traktuje staré téma "pravice": podcenit její aktuální nebezpečí by bylo "vážnou politickou lehkomyslností". A ovšem i způsob, jímž tuto pozici stvrdil nový generální tajemník hned při svém zvolení: "Nemají opodstatnění jakékoli naděje na legalizaci politické opozice, která by nemohla být jiná než antisocialistická."

V neděli 17.ledna se ukázalo, co tyto výroky obnášejí. Velká většina účastníků fóra proseděla v úřadovnách Bezpečnosti několik hodin, ne-li celý den. Někteří se možná domnívají, že to byl n á š neúspěch. Myslím, že se mýlí. Svým krokem jsme manifestovali nejen p o l i t i c k o u vůli chartistů, ale rovněž mnohých, přemnohých občanů dospět od jakési náhražkové demokratizace společnosti ke skutečné p o l i t i c k é demokracii, k demokracii pro v š e c h n y, k demokracii, bez níž nelze překonat to, čemu se eufemisticky říká "brzdící mechanismus". Je dobře známo, jaký obrovský ohlas mělo vystoupení Miloše Kopeckého na jaře loňského roku, jak širokou veřejnost elektrizoval jeden jediný televizní pořad (SONDY 13.1.1988) tím, že jí představil její (téměř) autentické smýšlení a mínění, jaký nečekaný úspěch měla manifestace ke Dni lidských práv na Staroměstském náměstí a nyní petice katolíků. Společnost naplněná hlubinnou nespokojeností se stavem věcí obecných se probouzí. Tendence k n e z á v i s l é m u občanskému projevu mocně zesílila. Dozrál čas pro nejširší demokratickou diskusi o v š e c h všeobecných otázkách rozvoje společnosti.

Proto jsou nutná a potřebná fóra, která by rozvíjela a kultivovala politické myšlení, volné tribuny, které by pěstovaly kulturu ideově politických sporů, neformální shromáždění občanů nejrůznějšího smýšlení, která by pomohla společnosti zbavit se strachu z policejně byrokratické kurately.

17.ledna jsme tedy vykročili tímto směrem. Zahájili jsme kampaň za uznání práva svobodně se shromažďovat - učit se veřejně a tudíž odpovědně vyjadřovat ke všemu, co občany této země tíží. Vznikne z toho politická opozice? Možná. To se ukáže. Ale už dnes je jasné, že to nebude podnik "protispolečenský" (slovo pánů důstojníků, kteří nás 17.ledna vyslýchali), nýbrž podnik bez něhož

se naše společnost nemůže obejít, který je životně potřebný, chceme-li se zbavit poddanského ducha vypěstovaného tuhou byrokratickou organizací společenského života.

Celá naše společnost je prostoupena nejrůznějšími obavami a nedůvěrou, skepsí a malověrností. "V osmašedesátém roce to začalo podobně," řekl jeden z účastníků televizního rozhovoru ve Žďárských strojírnách (v programu SONDY). Byl to muž mladý. Sotva tedy skutečný pamětník. Ale dodal příznačně: "Jenže tenkrát se to straně jaksi vymklo z rukou." Je zřejmé, že mladý muž má sice sympatie ke společenskému pohybu, k němuž se schyluje, ale že se bojí nevyhnutelné polarizace názorů - že se bojí, aby to, co může dobře (jako v osmašedesátém roce) začít, neskončilo o p ě t špatně.

Jsou jeho obavy (a podobné obavy vůbec) oprávněné? Bylo by zpozdilé tvrdit, že nikoliv. Útok Rudého práva proti katolickým aktivistům na Slovensku je nejnovějším příkladem neschopnosti reagovat na podněty, které přicházejí ze společnosti způsobem jen trochu přiměřeným. Bezduchá snaha dokázat, že hora aktuálních problémů, které se dotýkají celého našeho duchovního života, je výplodem pohrobků slovenského klerofašismu, je školským příkladem úniku před realitou - úniku k politické demagogii. Tento únik vlastně ani nemůže být - únikovější...

Není to zdaleka jen problém československý. Zbigniew Brzezinski prohlásil už před rokem, že sovětské dominium se rozpadne během dvou let, půjdou-li věci tak jak jdou (bylo to po návratu Andreje Sacharova do Moskvy). A začátkem tohoto měsíce prohlásil ve své londýnské přednášce, že krize komunistického systému vstupuje do kritické fáze, že snad v pěti zemích sovětského bloku dozrály podmínky pro revoluční výbuch...

Brzezinského příliš chladnokrevná analýza je založena na poněkud schematickém využití starého poznatku: politická liberalizace ve spojitosti s růstem hospodářských obtíží představuje spolehlivý recept na revoluci. A revoluce, revoluční výbuchy, spontánní výbuchy lidového hněvu budou - jak Brzezinski soudí - k o n c e m perestrojky.

Brzezinského prognóza zrcadlí zjevnou nevíru v možnost demokratické obnovy zemí reálného socialismu. Její perspektiva je proto zatížena vážným neduhem: je to perspektiva "bez perspektivy" - perspektiva velké společenské katastrofy bez jasné představy o tom, co se zrodí z očistného procesu společenských změn.

Tím nechci říci, že není dobré nahlédnout na "katastrofické dno" krize, kterou prožíváme. Uvidíme tam v mnohonásobně komplikovanějším a rozměrnějším vydání to, co se odehrálo v Maďarsku roku 1956, v Československu roku 1968, v Polsku roku 1981. Uvidíme obraz rozporných procesů, v nichž se nesetkaly a nesplynuly, nýbrž míjely a navzájem paralyzovaly snahy o změnu vycházející z nitra komunistických stran ("shora") a z lůna společnosti, která je prostoupena hlubokou nedůvěrou ve schopnost "obnovy (reformy) komunismu". A můžeme si ovšem spočítat, co by obnášelo ztroskotání přestavby v Sovětském svazu i jinde. Možností je povícero: od zběsile byrokratické kontrarevoluce až po docela slušný odvar "gorbačovštiny", která se však nebude chtít znát ani k tomu, co Gorbačov napsal ještě v létě minulého roku ve své knize o NOVÉM MYŠLENÍ.

"Katastrofická" perspektiva nám tak připomíná mravní a občanskou povinnost uvažovat v perspektivě n a d ě j e - v perspektivě solidární s o u č i n n o s t i v š e c h, kdož se chtějí zasazovat o to, aby radikální společenská změna neztroskotala, ale byla dovedena d o k o n c e až k vítězství "protibyrokratické" demokracie neboli, jak už bylo řečeno, demokracie p r o v š e c h n y.

Stojíme tedy před výzvou zformovat s p o l e č e n s t v í pro t u t o demokracii - pro rozvinutou, úplnou a zralou politickou demokracii: pro demokracii, která předpokládá, že občané se mohou svobodně shromažďovat, svobodně vyjadřovat své názory, svobodně se přít, svobodně se sjednocovat.

17.leden 1988 naznačil cestu, metodu, praktické řešení úkolů, které jsou

s odpovědí na tuto výzvu spjaty. Jak pravil jeden můj dobrý kamarád: chartisté, kteří se nebojí politiky, by měli vyvolat v život "hnutí 17.ledna" - hnutí, jež by vynalézavě a v celonárodním měřítku prosazovalo nazadatelné právo občanů svobodně se shromažďovat a z práva deklarovaného zákonem by tak učinilo právo r e á l n é. Možná, že se časem ukáže, že 17.ledna 1988 se takovéto hnutí skutečně zrodilo. Není podstatné s jakou šifrou či symbolem bude spojováno. Důležité je, aby byl tento významný krok k proměně reálného socialismu v reálnou demokracii učiněn.

Neboť víme (a měli by to vědět i prozíravější představitelé "strany-a-vlády"), že pouhopouhé uvolňování tuhé byrokraticko-centralistické organizace společnosti nejenže nemůže vést k demokracii a samosprávě, ale je spolehlivým receptem na porážku všestranné přestavby společnosti. Jinými slovy: cesta k vítězství nevede přes liberalizaci byrokratického systému, nýbrž přes jeho demokratické překonání.

Někteří chartisté si mohou klást otázku, je-li tento cíl legitimním cílem Charty 77. Za svou osobu o tom nepochybuji. Jsem navíc přesvědčen, že váhání a nerozhodnost v této věci je zradou původnosti Charty 77.

Ale nechci být příkrý. A už vůbec nechci vyvolávat planý spor. Důležité je, abychom se shodli na tom, že hnutí či společenství "p r o d e m o - k r a c i i", které bude krystalizovat v zápase o právo svobodně se shromažďovat, musí být hnutí m í r o v é - že musí usilovat o demokratickou proměnu společenských vztahů humánními metodami; že tradičnímu národnímu pojmu h u m a n i t n í demokracie tak vtiskneme živý obsah a nový lesk.

V Brně dne 17.února 1988

*

Václav Benda: Perspektivy politického vývoje v Československu a možná role Charty 77

Začnu stručným konstatováním současné situace. Údajný pokrok posledních dvou let, tak halasně vyhlašovaný a spjatý s tolika nadějemi, se ve všech rozhodujících oblastech omezil na pouhé slovní proklamace bez praktického účinku. V oblasti politiky v zúženém slova smyslu, tj.metod vládnutí a osob vládců, došlo toliko k nevýznamným kosmetickým úpravám a přesunům, jejichž smysl je navíc sporný - např.lidový instinkt je v politických anekdotách interpretuje jednoznačně negativně ("Za Husáka byl aspoň sníh"). Pokud jde o lidská a občanská práva a svobody, nepřibyla ani jediná nová záruka a potlačovatelská praxe neztratila na intenzitě, byť se poněkud pozměnily její formy (a v oblasti náboženských práv a svobod se dokonce spíše zhoršila). Ekonomická reforma se laikovi jeví jako monstrum, jehož hlavním cílem je zabránit jakémukoli oživení čehokoli - a odborníci ve svých učených výkladech tento dojem v podstatě potvrzují. V ekologické sféře platí podivná přímá úměra: čím více se přizná, že přírodní prostředí je ke škodě člověka ničeno a že se rychle zhoršuje, tím dále do třetího tisíciletí se odkládá případná náprava. V oblasti oficiální kultury a kulturní politiky byly jakékoli změny předem důrazně vyloučeny. A konečně ve sféře "glasnosti", veřejné informovanosti, která je nejhaklivější, protože spadá vjedno se slovem a nepřipouští proto striktní oddělení verbálního a skutečného, došlo ke značným změnám, jejichž dopad však je podle mého názoru sporný až negativní: systematické lhaní (které pouhou záměnou znamínek každému umožňovalo dospět k poměrně spolehlivým, byť neúplným pravdám) a potlačování jakékoli kritiky (které skýtalo volné pole spontánní, poměrně přesně zacílené všeobecné nespokojenosti) byly nahrazeny produkcí polopravd a pseudokritiky, které sice nejsou schopny přispět k nápravě čehokoli, zato však velmi účinně rozšiřují všeobecnou nejistotu a dezorientaci. Nicméně pro spravedlnost a úplnost je nutno konstatovat alespoň dva kladné rysy současného vývoje. Zdá se, že všeobecné tendenci k pouhé verbalizaci podléhají i represívní složky mocenského aparátu: útoky v Rudém právu, které

by v padesátých letech představovaly pro postižené provaz nebo doživotí a ještě v sedmdesátých letech mnoho roků kriminálu, procházejí téměř bez povšimnutí a s toliko "mírnými" následky (dlužno ovšem poznamenat, že ani ony "mírné" následky nebývají nevinné; že i dnes lidé putují do vězení za své přesvědčení a zvláště že si dodnes političtí vězňové odpykávají bez jakéhokoli pardonu mnohaleté tresty vězení za činy, které by se nyní v nejhorším případě řešily napomenutím nebo pokutou). S tím úzce souvisí (paradoxní?) skutečnost, že stagnace reálií je provázena rychle probíhajícími změnami v psychologickéatmosféře, že se zdola a spontánně hroutí bariéra strachu, po desetiletí uplácávaná totalitním režimem: viz řadu iniciativ, byť jakkoli sporných, viz statisíce podpisů pod velmi bojovnou katolickou petici (ještě nedávno jsme pokládali za úspěch, když daleko "nevinnější" výzvy podpořily desetitisíce křesťanů).

Osobně jsem krajně skeptický jak co do záměrů, tak co do skutečných možností pana Gorbačova - o to skeptičtější pak co do našich současných vládců. Rozcházím se v tomto bodě s mnoha svými přáteli a kolegy z Charty 77: většinou jde o exkomunisty, ale optimisty jsou i lidé, na něž nepadá ani stín podezření ze socialistické orientace. Pokládám tuto diferenci za věc subjektivních sklonů a náhledů, která v posledku nemá velkou důležitost. Je zde však téze o "vedoucí úloze strany", která je objektivně vykazatelná a konkrétně stanoví limity každé reformy. Vždyť komunistická strana není politickou stranou v klasickém slova smyslu, ale paramilitární organizací, zaměřenou k jedinému účelu: uchopit a udržet si ji. Vzdát se tohoto záměru a této vůle znamená zlikvidovat stranu jako stranu a nemá to nic společného s reformou. Nagy v Maďarsku 1956 se o to (možná!) pokusil a komunistickým právem skončil na popravišti. Dubček rozhodně ne a v tomto ohledu měl pravdu vůči Brežněvovi: akční program KSČ z jara 1968 je absurdním hledáním kvadratury kruhu, totiž lidské tváře socialismu pod dogmatem vedoucí úlohy strany. Dubček to možná mínil poctivěji než Jaruzelski, nicméně dopadl hůře než on. Jako politik neuspěl, svých vyhlašovaných ideálů a možnosti mučednictví se vzdal v Moskevských protokolech, své stoupence obětoval svým podpisem pod mimořádnými zákony z roku 1969 a v současné době veřejně vyhlásil, že mu jde o navrácení jeho komunistické cti a že koncentrační tábory, na jejichž projektování se v roce 1968 podílel, nebyly určeny pro stalinistickou a prosovětskou pátou kolonu, nýbrž pro "kontrarevoluční živly", rozuměj pro kohokoli, kdo si dovoluje smýšlet demokraticky a nevyznávat božství komunistické strany.

Z praktického hlediska je zajisté významným pokrokem, že za svůj názor nebudu oběšen, nýbrž jen vyhozen z práce. Z politického hlediska je to však sporná výhoda: sebehorší režim dává jistě přednost loajalitě občanů a k teroru se uchýlí jen tam, kde tuto loajalitu nedokáže získat. Dokud bude platit postulát, že Strana se nehodlá o svou moc s nikým dělit či se jí dokonce v případě svobodného rozhodnutí občanů vzdát, dotud budou všechny liberalizační, demokratizační a podobné kroky (které lze očekávat, byť vyloučen není ani prudký obrat k horšímu) jen milostivými dary samovládce, které lze odvolat v případě jakéhokoli "zneužití", tj.jakéhokoli zpochybnění absolutních prerogativ jeho samovlády. V tomto smyslu hovořím o současném režimu jako o nereformovatelném. Je ovšem "nereformovatelný" ještě v jiném smyslu: úspěšná reforma (čímž se dnes rozumí především zefektivnění všech sfér státního, hospodářského a společenského života) není myslitelná bez skutečné aktivity a iniciativy ovládaných - právě aktivita a iniciativa však patří k těm několika málo věcem, které nelze vynutit "pozlém"; po nečetných špatných zkušenostech lze jen stěží očekávat, že by je naše národy ještě jednou poskytly "podobrém" bez takových záruk, které se pro moc jeví jako nepřijatelné.

Nyní k možné politické roli Charty 77, která mi kupodivu téměř dokonale splývá s nejefektivnější antitotalitární taktikou a strategií, jakou si v dané chvíli dokážu představit. Žijeme v totalitním státě, který se však ani ve svých "nejlepších" dobách nedokázal stát státem totálním a který si navíc čím dál přesněji uvědomuje (a jen z tohoto aspektu je podle mého názoru rozumné

hovořit o "post-totalitě"), že sice dokáže prosadit svůj totální nárok prakticky v kterékoli oblasti života společnosti i individua, že však technicky nemůže zvládnout v š e c h n y tyto oblasti a zajistit v nich alespoň jakýs takýs provoz. Tím se pro Chartu 77 otevírají relativně obrovské taktické možnosti. Obsazovat každý prostor, který státní moc vyklidí nebo ve kterém jen poněkud pohasne její bdělost. Odkrývat prostory nové, neboť život je vždy bohatší než sebedůkladnější evidence. Je to svého druhu dialog s mocí, byť poněkud jiný, než jaký si někteří z nás představovali před jedenácti lety: řekněme dialog s rákoskou. Jenže rákoska nemůže být všude a i na její šlehy si lze zvyknout nebo alespoň ustoupit o menší kus, než nám velí. Nepodceňujme moc: pokud se rozhodne, dokáže likvidovat nebo pervertovat prakticky cokoli. Ne však všechno! Pokračujme v obkličování totality realitou. Neboť totalita potřebuje ke svému plnému uplatnění prázdnotu, nicotno. Narazí-li v kterémkoli směru na hutnou realitu, může být nakonec přinucena i k tomu, že začne váhat, kličkovat, vést skutečný (byť neupřímný) dialog. (Před deseti lety jsem načrtl tuto koncepci v tezích o paralelní polis - neúplně a v mnohém ohledu naivně. Pro jistoru znovu opakuji, že se Charta nemůže a nesmí stát opozicí, politickou stranou, náboženským hnutím či nezávislým spolkem holubářů - a to dokonce ani v případě, kdyby s tím všichni signatáři náhodou souhlasili. Zato však může být iniciátorem jakéhokoli nezávislého pohybu a musí mu poskytovat záštitu před zlovůlí moci.) Nicméně se obávám (viz např.polské zkušenosti), že totalitní moc si i v takovém vynuceném dialogu ponechává zadní vrátka a že je posléze schopna čelit hrozbě sebekompaktnější "paralelní polis" fakticitou tanků a samopalů, kterými výlučně disponuje (byť je jasné, že tyto prostředky hrozbu neodstraňují, jen ji oddalují!). Proto přičítám budování paralelní polis toliko taktický význam.

Má představa o dlouhodobé politické strategii vychází ze dvou zjištění:

Za prvé jsou československé vnitřní poměry nyní do té míry závislé na konstelaci globálních nebo přinejmenším evropských sil, že prostě neexistuje žádná strategie, která by vedla k podstatnějšímu úspěchu, dokud trvá nepříznivá konstelace vnějších sil. V nedávné minulosti se nám nejméně třikrát (1938, 1948, 1968 - historikové mohou tato data různě posunovat, to však nic nemění na podstatě problému) naskytla příležitost aktivně zasáhnout do svých vlastních osudů a vzít své věci do svých rukou. Všechny tyto šance byly beznadějně promeškány a prohrány. Tvrdím, že to ani v jednom případě nezpůsobil národ nějakým nedostatkem nadšení, či odhodlání či vůle k obětem, ale že vždy šlo o katastrofální selhání politické reprezentace. Historie nás učí, že se dříve či později nevyhnutelně naskytne podobná šance (ale že jich zase nebude až tak mnoho, abychom si mohli dovolit jimi marnotratně hýřit). Každá rozumná strategie proto musí být orientována na to, abychom se při nejbližší takové příležitosti vyvarovali chyb minulosti.

Za druhé se zdá být empiricky ověřeno, že destrukci totalitní moci nelze uskutečnit programově, že tato moc je i ve svých nejtěžších krizích natolik mocná, aby dokázala v zárodku zmařit přímé pokusy o odpor, ať již otevřené nebo zakonspirované. Bývají to víceméně nahodilé příčiny a krajně nepředvidatelné události, které souštějí lavinu, schopnou otřást samými základy totality. Taková lavina je opravdu podobna přírodnímu živlu: je slepá, může natropit mnoho zla a nakonec se zcela minout úspěchem. Je však v posledku jen souhrnem lidských vůlí a myslí: ač nemůže být záměrně spuštěna, může být již v prvopočátcích usměrňována (a sama takové usměrnění a pevné orientační body hledá) a posléze přeměněna z pouhého výbuchu nespokojenosti v cílevědomý a účinný akt.

Domnívám se, že právě Charta 77 má mimořádně příznivé předpoklady pro to, aby podstatnou měrou ovlivnila řešení obou právě zmíněných problémů. Za žádnou cenu by se neměla politizovat, tj.stávat se opozicí s vyhraněným politickým programem: ztratila by tím svou nejvlastnější identitu a pokud by se sama nerozpadla ve vnitřním sváru, byla by nepochybně mocí razantně potlačena.

Naopak, pokud si uchová svou morální autoritu, své neúchylné a netaktizující bdění nad jistými základními pravdami (zkratkovitě označovanými za "lidská práva"), přijatými neměnným konsensem jinak politicky velmi různě smýšlejících signatářů, potud je schopna být špatným svědomím současného vedení, ovlivnit každou politickou reprezentaci, které o něco skutečně půjde, popřípadě přispět ke vzniku reprezentace paralelní a alternativní (ani s tou se však Charta nemůže a nesmí identifikovat); potud také může vážně zasáhnout do běhu oné laviny (z různých důvodů mám výhrady proti termínu revoluce), o níž jsem mluvil výše.

Skončil bych tím, že Charta 77 je dnes - i v čistě politickém smyslu - záležitostí významnější, než si většina z nás (vždyť jsme začínali tak nevinně, humanismem a individuálním osvobodivým gestem uprostřed všeobecného marasmu) připouští. Budeme se muset naučit žít s tímto faktem: ne pro hýčkání své pýchy, ale pro zvýšenou odpovědnost, kterou s sebou přináší.

V tomto náčrtu jsem se snažil zachytit to, co jsem měl v úmyslu přednést jako jeden ze vstupních referátů na fóru Charty 77, rozehnaném StB. Přiměřeně účelu jde o téze polemické, jejichž definitivní podoba měla být ustálena až v průběhu diskuse. Případné oponenty prosím, aby polemizovali s tím, co je na mých tvrzeních nepřijatelné, ne s tím, co je nedostatečně vyargumentováno: vzhledem k šíři tématu a povolenému rozsahu příspěvku jsem totiž téměř nic nemohl probrat natolik přesně, abych uspokojil sám sebe, neřkuli pány oponenty.

24.2.1988

****** ****** ******

Dodatečný rozhovor s Ladislavem Hejdánkem

V příspěvku L.Hejdánka ke korespondenčnímu fóru Charty 77 o politice není pojednáno o tom, jakou roli může či nemůže sehrát Charta 77 v případných politických či společenských změnách, zvláště v současné situaci a předpokládaném dalším vývoji. Protože Václav Benda a Jaroslav Šabata o tomto problému pojednali, požádali jsme Ladislava Hejdánka, aby svou stať doplnil ve formě rozhovoru.

- Co soudíš o tom, jak by mohla či nemohla Charta vstoupit na politickou scénu, jak by mohla tuto scénu ovlivnit, ať už přímo nebo nepřímo?
- Já jsem zcela vědomě ten bod pominul, protože jsem nechtěl znovu o tom vyvolávat diskusi. Ale mé stanovisko je jasné i odjinud. Charta není politickou organizací, její cíle jsou, jak jsem kdysi říkal, nekonečné, to znamená nejsou vázány na žádnou politickou situaci a tedy ani na žádnou změnu politické situace. Úkol Charty zůstává týž za všech okolností, tj. i v nejdemokratičtější společnosti by měla Charta stále co dělat. Na druhé straně, protože to není politické společenství, nemůže působit ke změně politického stavu, politického systému žádnými prostředky, protože žádnými prostředky nevládne. Nesmí vládnout, protože politickými prostředky je možno vládnout pouze v rámci určitého programu, politického programu a ten Charta nemá. Charta má jen dva základní body a ty na politický program nestačí. To ovšem neznamená, že ten, kdo podepsal základní prohlášení, že se na toto může odvolávat a zůstat nečinný, zůstat mimo politické dění nebo neúčastnit se tlaků směrem k nějaké změně v pozitivním smyslu.

(pokr.z techn.důvodů na str.19)

*

Zpráva Výboru na ochranu práv maďarské menšiny v ČSSR

Výbor na ochranu práv maďarské menšiny v Československu zaslal při příležitosti blížícího se 70.výročí vzniku Československé republiky a přípravy nové ústavy 23.ledna 1988 FS ČSSR a vládě ČSSR text, analyzující některé otázky maďarsko -československých vztahů a úlohu maďarské menšiny, jako entity žijící na rozhraní těchto sousedních národních kultur.

Text poukazuje na to, že je to právě maďarská menšina, která je předmětem

nesrovnalostí v sedmdesátileté historii československo-maďarských styků. Přičemž stávající problémy prohlubuje fakt, že se v dnešním Československu nesmí o těchto otázkách svobodně diskutovat. Problémů je skutečně mnoho. Jedním z nich je téměř patologický stav v oblasti cestovního ruchu, jenž je směrem z Československa do Maďarska od listopadu 1981 přísně omezovaný především ve snaze izolovat maďarskou menšinu od svého mateřského národa a znemožnit kontakty s dnes liberálnějším Maďarskem. Izolovanost maďarské menšiny se projevuje nejmarkantněji na poli vzdělání a kultury. Vyučování maďarského jazyka a literatury na maďarských školách v Československu je nedostatečné, maďarské dějiny se dokonce nevyučují vůbec. Dovoz knih a tiskovin z Maďarska neustále klesá, jejich volný prodej je omezený a ceny nepřiměřeně vysoké. Aby byly tyto nedostatky alespoň částečně kompenzovány, urguje Výbor již od r.1979 otevření maďarského konzulárního kulturního střediska na Slovensku. Oficiální úřady realizaci tohoto projektu však neustále oddalují a navíc administrativně brání veřejnému účinkování z Maďarska pozvaných představitelů kulturního života i na oficiálně povolených kulturních akcích maďarské menšiny.

V rozporu se zásadami přijatými v Helsinkách je též zamítavé stanovisko státní moci ke snaze maďarské menšiny vystupovat v úloze přirozeného kulturního a společenského mostu mezi Maďary, Čechy a Slováky. Autoři textu se domnívají, že proces sbližování mezi národy není totožný s oficiálními mezistátními styky, že úřední a neoficiální kontakty nejsou vzájemně zastupitelné a že lze současně a nerušeně působit oběma směry.

Dále si dokument všímá podvojnosti vazeb, jež se vtiskla do povědomí příslušníků maďarské menšiny a která za stávající zcela neutěšené situace celou problematiku činí ještě složitější. Na jedné straně se u maďarské menšiny zachovává její vztah k maďarské kultuře, jednotnému národnímu jazyku, tradicím a národnímu povědomí, na druhé straně pochopitelně existují zájmy spjaté s prostředím, v němž nyní žije.

Jelikož státní moc v Československu nezabezpečuje právo maďarské menšiny být členem obecné pospolitosti maďarského národa tak, aby její kultura a vzdělanost se rozvíjela v integritě s maďarskou kulturou a vzdělaností, může se nyní maďarská menšina, neustále zmítaná strachem z násilné asimilace a ve svých zájmech nejrůznějšími způsoby omezovaná mocenskými zásahy státu, jen těžko proměnit v konstruktivní a společensky užitečnou sílu, čímž je i pragmatická loajalita vůči státu, na jehož území žije, paralyzována. V tomto smyslu se autoři dokumentu odvolávají na demokratické principy, jejichž neoddělitelnou součástí je omezování majorizace menšiny, a na takový systém zákonů, navazujících na ústavu, která plnoprávnou autonomní existenci menšiny zaručuje.

Výbor na ochranu práv maďarské menšiny by chtěl přispět ke konsolidaci permanentně napjatého vztahu mezi sousedními národy, a apeluje na československé státní orgány, aby vytvořily takovou politickou atmosféru, která by snahu Výboru podpořila. Výbor zastává názor, že důvěru je třeba upevňovat především v rámci působnosti systému státních institucí - tvorbou zákonů. Tak, aby národnostní menšiny měly samosprávu ve věcech, které se jich týkají, aby jim zákony a systém státní a územní správy zaručil ochranu vůči asimilačním tendencím, aby mohly splnit svou přirozenou úlohu, vyplývající z jejich geopolitické polohy a jiných předpokladů v oblasti vytváření demokratických vztahů mezi sousedními národy. "Avšak skúsenosti za uplynulých sedemdesiat rokov potvrdzujú, že len za pomoci zákonov, bez společenskej podpory zo strany väčšinových národov, to nie možné", uzavírají autoři tohoto devítistránkového dokumentu.

Dne 11.2.1988 se Výbor na ochranu práv maďarské menšiny (jménem M.Duraye) obrátil na jugoslávského velvyslance v Praze ve věci pronásledování maďarských intelektuálů ve Vojvodině, které nyní vyústilo v uvěznění maďarského spisovatele Károlya Viczeiho ze Senty za údajné pobuřování, spočívající v narušování

spolužití národů v Jugoslávii (Viczei dle obžaloby tvrdil, že maďarská menšina ve Vojvodině je národnostně diskriminovaná). Výbor požaduje, aby soud v Subotici, před nějž má být obžalovaný postaven, zastavil trestní stíhání a propustil Károlya Viczeiho na svobodu.

****** ****** ******

Charta 77 nevydala dokument ke 40.výročí únorových událostí vzhledem k historické, politické a mravní otevřenosti daného tématu. Avšak vzhledem k tomu, že čtyřicetiletí února nelze pro jeho vliv na novodobé dějiny našich národů přejít mlčením, rozhodli jsme se vyjádřit své stanovisko formou filozoficko-etické úvahy.

20.2.1988

Prohra vítězů a vítězství poražených

Jednou z velkých výzev, které zanechal první československý prezident T.G.Masaryk našim národům, je požadavek hledět na lidský život, svět a dějiny pod zorným úhlem věčnosti - sub specie aeternitatis. Pakliže se pokusíme přijmout toto hledisko, učiníme krok od pýchy k moudrosti, nahlédneme časnost a dočasnost lidských věcí a budeme vedeni k poznání toho, co pro člověka znamená opravdové vítězství a co je skutečnou prohrou. Pak možná bude smysluplnější i naše historická sebereflexe, k níž se váží naše přítomná rozhodnutí i naše do budoucnosti směřující naděje.

Uprostřed posledního týdne letošního února vzpomene československá veřejnost 40.výročí historických událostí, jež na dlouhou dobu předurčily politický osud našich národů. Ani ne tak z aspektu světových dějin jako z hlediska lidského individuálního života je 40 let opravdu dlouhým obdobím. Ti, jimž tehdy bylo dvacet let, jsou nyní v penzijním věku, z tehdejších čtyřicátníků - jsou-li ještě mezi námi - jsou dnes kmeti a pro většinu lidí žijících v naší zemi představují události z února 1948 už jen odstín historického spektra, jež se zformovalo před jejich vstupem do dění tohoto světa. Avšak právě v zájmu současníků, v zájmu svobodnějšího a pravdivějšího vztahu k přítomnosti a k budoucnosti má smysl připomínat minulé události a zamýšlet se nad nimi.

Zajisté je a bude úkolem historiků popsat a vyložit význam toho, co se odehrálo v únorových dnech 1948, i když ani od nich nemůžeme čekat jednoznačný a obecně přijatelný výklad smyslu někdejšího vítězství i někdejší prohry. Postavy tzv.vítězného lidu a poražené reakce ustoupily již z aktuální dějinné scény do říše stínů, aniž by současníkům jakkoliv zmírnily naléhavost otázky po podstatě a orientaci jejich vlastní situace. Vždyť dějiny, psané vítězi, jsou spíše sebeoslavnou manifestací než vážným a hlubokým zamyšlením a na druhé straně pocit křivdy u poražených vede mnohdy k zahořklosti a k mlčení.

Strohým faktem zůstává, že ti, kdo tehdy stáli na straně otevřenosti pluralitní demokracie, nenalezli dost síly, podpory, moudrosti a dovednosti úspěšně čelit totalitnímu mocenskému principu, jenž pak byl ve formě jedné politické strany, jedné ideologie a kultury vnucen celé národní společnosti. Rozhodující reprezentant demokratických sil a zároveň z hlediska osobního celoživotního zápasu nejtragičtější postava únorového dramatu, prezident Edvard Beneš setrval i v posledním velkém střetu svého života v rámci základní koncepce své, někdy možná až příliš akademické, politické filozofie. Ač stár a oslaben bojem s německým fašismem, který brutální likvidací demokratických struktur Masarykovy první republiky zanechal i po svém pádu rozoranou brázdu pro novou totalitní setbu, zůstal Beneš věren stylu, který předvedl ve dnech mnichovského diktátu o deset let dříve. Odmítl výzvu rozhodující chvíle, ustoupil před hrozbou krveprolití; snad vsadil na čas a na důvěru ve schopnost národa vstřebat a zneutralizovat účinek totalitních idejí a metod, snad vsadil na víru v perspektivní převahu světové demokracie. Bylo-li tomu tak, pak tato intuice se přes mnohé a oprávněné výhrady ukázala jako reálná. Za její částečné historické potvrzení lze pokládat skutečnost, že stalinský duch únorových vítězů po čistkách a deformacích padesátých let a po tvořivé vlně vzepětí národní kultury v letech šedesátých ochabl v průběhu dvaceti roků natolik, že v srpnu 1968 potřeboval transfuzi v podobě statisícových invazních armád.

V zájmu historické objektivity je třeba konstatovat i skutečnost, že v řadách únorových vítězů stáli i lidé, kteří svou věc mysleli upřímně, poctivě a opravdově. Generace, která prožila hospodářskou krizi, porobení republiky fašistickým Německem a druhou světovou válku, generace, jíž se zafixoval i zážitek z bídy a sociálního pohrdání, viděla záruku důstojného života v socialismu a v těsném svazku se Sovětským svazem. Skutečný stav poměrů v SSSR u nás široké vrstvy neznaly, byly zajatci stalinského mýtu. V důsledku špatné informovanosti, lehkovážné ochoty věřit a nedostatku kritického myšlení tak došlo k paradoxu, který se stal i osobní tragédií mnoha komunistů: lidé, obětavě usilující o spravedlivější a humánnější společenský řád, nastolili režim, v němž zůstala mnohá základní lidská práva pouze na papíře. A znovu i zde, po jednorázovém vítězství totalitního principu, se projevila základní otevřenost a nadějeplná nerozhodnutost lidských věcí. Vždyť myšlenka demokracie byla v Československu před čtyřiceti lety poražena jen dočasně. Za necelé desetiletí po únoru začíná ožívat a šedesátá léta jsou již ve znamení reformního hnutí, jež se zároveň stalo i mostem mezi mnoha lidmi, které únor rozdělil. Myšlenka demokracie v naší zemi nikdy nepřestala žít a cítíme povinnost vždy znovu vyslovit naději, že právě jí náleží budoucnost.

Ve čtyřicetiletí po únoru se v Československu projevilo cosi ze zákonitostí, které se Hegel svého času pokusil popsat formou určitého filozofického mýtu ve své Fenomenologii ducha v pasáži o pánech a rabech. V únoru se jednalo o opravdový střet, kdy na politické váhy byl položen argument krveprolití, občanské války a vnější vojenské intervence. Ti, kteří v osudové konfrontaci necouvli před smrtí (ať už smrtí svých protivníků nebo svou vlastní smrtí), stali se pány, zatímco ti, kteří ve vyhrocené situaci ustoupili, vzali na sebe - pakliže nezvolili emigraci - specifickou formu poroby. Ti první projevili svou vůli k moci, svou neústupnou rozhodnost na cestě k ní a ochotu k nejvyšší oběti v zájmu jejího nabytí. Ti druzí i přes svou slabost projevili svůj stupeň moudrosti, která miluje život, zná jeho cenu a dokáže v jeho zájmu vzít na sebe i velké ponížení, moudrosti, která se zdráhá obětovat pro jistý strategický záměr byť i jediný lidský život. Takoví se pak mohou stát těmi tichými, o nichž je v evangeliu psáno, že obdrží v dědictví zemi, zatímco vítězové vždy znovu budou muset čelit vyhlídce, že spatří pomíjivost své slávy.

Neuškodí proto těm, kdo slavnostně vzpomenou 40.výročí Vítězného února, když si třeba v koutku své mysli vybaví konkrétní osudy statisíců Čechů a Slováků, kteří se museli prací a pokorou vyrovnat s vědomím utrpěné křivdy. Neuškodí jim, když vzpomenou na násilně kolektivizované rolníky, na vyvlastněné obchodníky a řemeslníky, kteří si svou vlastní prací udržovali ekonomickou nezávislost, na bezpočet příslušníků nemarxistické inteligence, jimž bylo přisouzeno jen podřadné postavení ve společnosti, na pronásledování křesťanů a na zástupy vězněných a žel Bohu i popravených nevinných lidí. Takováto vzpomínka může být dědicům únorového vítězství prospěšnější než oslava minulého triumfu a může vést k rozhodujícímu poznání, že cesta do budoucnosti vede branou smíření a porozumění, spíše než skrze opětovné procházení pod triumfálními oblouky minulosti. Ti pak, kteří se necítí stát v řadách poúnorových vítězů, mohou si uvědomit fakt, že to byli a jsou právě poražení, kdo svou věrností, vytrvalostí a solidaritou vytvářejí nezničitelný, všechny režimy přetrvávající základ národního života a kultury.

Naše vzpomenutí na únor 1948 nechce jednoznačně a definitivně konstatovat, že zvláštní, skrytou, Hegelem naznačenou logikou dějin došlo v Československu k prohře vítězů a vítězství poražených. Vždyť základní otevřenost našich osudů a našich otázek trvá a bude trvat. Vzpomínku na jeden z uzlových bodů národních dějin v tomto století však chápeme jako příležitost opětovně vyjádřit přesvědčení, že naše předchůdce i současníky nelze jednoznačně a svévolně řadit do kategorie poražených či vítězů. Vždyť každému bez rozdílu, kdo jednou vstoupil do prostoru dějin tohoto světa, zůstává otevřena velká šance vítězství. Ne vítězství, jež vede k panství nad lidmi a jež se časem obrací v prohru, ale vítězství trvalé, vítězství v duchu a v pravdě.

Stanislav Devátý a Bohumír Janát

V samizdatu nově vyšlo...

Ze zásuvky i z bloku č.15 - únor 1988, nepaginováno, cca 130 str. A4
Zveřejňuje mj.úplné znění rozhovoru A.Dubčeka s Unita a stanovisko 39 bývalých funkcionářů KSČ k 20.výročí Pražského jara.

Lidové noviny č.2

V rubrice Právní poradna rozebírá JUDr.Danisz právní normy, jimiž je upravena svoboda shromažďování.

Prostor č.10, prosinec 1987, 152 str. A5

Několik materiálů je zasvěceno TGM. Je zde zařazen i článek Heřman Chromý rok ve vězení.

Diskuse č.61, únor 1988, 30 str. A4

Zveřejňuje mj.polemiku kolem obrodného procesu 1968, k níž přispěli R.Zukal, Č.Císař, V.Mencl, Z.Jičínský, R.Slánský a J.Štern.

Diskuse č.62, březen 1988, 20 str. A4

Obsahuje mj.stať M.Dymáčka Lidská práva a občanské svobody a příspěvek Jaroslava Šabaty pro "korespondenční politické fórum Charty 77".

Obsah, prosinec 1987, 135 str. A4, 2 reprodukce

Obsahuje mj.odpovědi Z.Urbánka a M.Uhdeho na anketu o cenzuře pro londýnský časopis Index on Censorship a vybrané kapitoly zprávy Bratislava nahlas.

Obsah, leden 1988, 126 str. A4

Obsahuje mj.další odpověď od Ivana Klímy a úvahu M.Kusého Etatistický či samosprávný socialismus?

Jiří Lederer: **Touhy bez iluzí** (vzpomínání od srpna 1968 do ledna 1977), Praha 1987, 226 str. A4. Druhá část vzpomínek navazující na knihu Touhy a iluze, vydanou v r.1985 nakladatelstvím 68 Publishers, Toronto.

Eva Kantůrková: **Jan Hus** (Příspěvek k národní identitě), Praha 1988, 387 str. A4. Románová studie.

Informace o církvi, č.2|1988, 20 str. A4

Zveřejňují v plném znění text petice "Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR" a dopis kardinála Tomáška k této petici.

Pikole č.1, č.2 je časopis z prostředí undergroundu, vydávaný v Příbrami. V 2.čísle se uvádí kontaktní adresa redakce. Časopis je zaměřen především literárně (próza, verše), psaný text je doplněn fotografiemi a kresbami.

První nulté číslo **Originálního videojournalu** (domácí provenience) obsahuje mj.rozhovory s předsedou JS Karlem Srpem, estonským spisovatelem Valtonem a delegátem Charty 77 na nezávislém moskevském semináři Janem Urbanem a mnoho dalších snímků ekologických, kulturních a společenských.

****** ****** ******

(pokračování v dodatečném rozhovoru s L.Hejdánkem)

Naopak, tím, že podepsal Chartu, tím se každý zavazuje, že v rámci svých možností, podle všech svých sil, udělá něco pro to, aby skutečně lidská práva zachovávána byla a aby se to dělo v rámci zákonnosti.
- Pokud jde tedy o ryze politické působení jednotlivých signatářů Charty 77, Tvoje představa je, že by měli působit v iniciativách jiných než je Charta 77.
- Ano, jistě. Protože samozřejmě sám nikdo politicky nemůže dobře působit, má-li to být účinné, musí se spojovat s dalšími. Toto spojení se však musí provádět mimo Chartu, protože Charta žádné takové spojení na základě jednotlivého programu nebo pod jednotlivými prapory nepřipouští, v ní se musí zachovávat v zásadě shoda názorů, může se působit jenom v rámci toho, na čem se všichni signatáři shodli svým podpisem. Což znamená nutnost zakládání

nových iniciativ a tam ovšem není možno se odvolávat na Chartu. Mně se to zdá i morálně pochybné, když někdo politicky působí, aby se přitom kryl nějakým morálním štítem, již vybudovaným.
- Nepřipouštíš, že v trochu změněné, příznivější politické situaci, liberálnější politické situaci, by důsledek působení Charty jako celku ve smyslu obhajoby lidských práv mohl být političtější, mohl by společnost poněkud posouvat kupředu ve směru demokratizace a tím tedy v politickém smyslu, tedy aniž by to Charta měla ve svém programu?
- To určitě a také jsem to už vyjádřil. Po mém soudu bude mít právě v budoucnu Charta mnohem závažnější význam, protože ti, co Chartu podepsali, budou ve společnosti představovat jakousi bázi, vůči níž se bude muset vymezovat každý politický směr, každá politická síla, event.strana a pod. Před každým, kdo v této zemi bude chtít politicky pracovat, bude se klást na prvním místě otázka, zda je pro lidská práva nebo proti nim a zda je pro zákonnost nebo proti ní. Zda chce dělat revoluce nezákonné nebo zda chce dělat pozvolný pokrok. To je zásada, jíž se bude měřit každá iniciativa. Přitom politický význam - politický význam ve smyslu ideového působení v rámci polis - tedy takový politický význam Charty poroste, pokud nezklamou chartisté. Po mém soudu je tu velké nebezpečí v tomto smyslu, a to dvojí: Zaprvé, že v rámci Charty se najednou odloupnou někteří signatáři, bývalí komunisté, kteří řeknou, že to byla jenom taktika (jak to ostatně někteří říkali už od začátku) a že nyní v nových podmínkách, kdy se jim otevře možnost vstoupit opět do politického života, tak zase budou v duchu dosavadního marxismu, jak mu rozuměli, pro diktaturu jedné strany a nikoliv pro demokracii. V tom momentě ovšem poruší svůj závazek daný podpisem pod Chartou a pak myslím (říká L.H. žertem), že by se měla vytvořit nějaká komise, která bude vylučovat. Zadruhé je tu nebezpečí, že v rámci Charty existují také lidé značně konzervativního zaměření a ti by potom podobně mohli říci, kdyby se situace změnila jiným způsobem, že se už necítí vázáni, že to platilo pro situaci těžké oprese, ale nyní, když mají moc sami v rukou nebo mají možnost se na ní podílet, takže budou vylučovat třeba zase komunisty. Toto vše jsou reálné politické perspektivy, v nichž se ukazuje váha Charty jako eminentní.
- Děkuji za rozhovor.

****** ****** ******

Krátké zprávy

Poděkování Pavla Čarnogurského

Bratislava, 10.febr.1988

Vzácni priatelia z Charty,

vrúcne ďakujem za Váš pozdrav a blahoželanie ku mojej osemdesiatke. Môj, ale aj Váš život každého v našich podmienkach, či ide o vekový rozsah mojich rokov, ale takisto aj Vás každého, uberá sa v zložitosti, hodnotenej len dejinami.

Ale ideály, ktoré svojím presvedčením i obeťami s tým spojenými uskutečňujeme v rovnakých podmienkach a čase, nás nerozlučne spájajú, zbližujú, ba zjednocujú. Čím tvrdšie a za ťažších podmienok budeme presadzovať realizáciu našich všeľudských, humanitných, demokratických a tým aj kresťanských ideálov, je v tom pevná záruka, že nás už nič nemôže rozdeliť a oddialiť.

V tejto viere Vás pozdravujem a hlásim sa ku všetkému, čo Ste už doteraz vykonali.

Pavol Čarnogurský
Szántóova ul.41
Bratislava 841 03

****** ****** ******

Přetiskování či jiné přebírání textů zveřejněných Infochem je možné jen s uvedením pramene. Bez uvedení pramene je možno přebírat dokumenty Charty 77, sdělení VONS, petice, otevřené dopisy, fejetony, jakož i texty, z jejichž charakteru či uvedení je zřejmé, že nebyly psány přímo pro Infoch.

****** ****** ******